

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

**РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»

на тему: **Управління проблемною заборгованістю
позичальників-фізичних осіб**

Виконавець: студент 6 курсу, групи 62
спеціальності 72 «Фінанси, банківська
справа та страхування»,
спеціалізації «Банківська справа»
Григоренко Ю.В.

Науковий керівник: к.е.н., ст. викл.
Сергєєва О.С.

ОДЕСА - 2018 року

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. В умовах жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг банки постійно вдосконалюють та розробляють нові продукти, у тому числі і кредитні програми. Однією з тенденцій розвитку ринку кредитних послуг фізичним особам в Україні є переважання споживчих кредитів. Однак слід відмітити, що останні роки проблемних кредитів у портфелях українських банків свідчить про недосконалість процесу управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб. Отже, для політики вітчизняних комерційних банків особливу важливість набуває питання з управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Проблема управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб цікавить багатьох економістів, але в ній містяться ще й недосліджені моменти та існує невивченість певних понять і різноманітність поглядів на них.

Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів: Вовк В.Я., Хмеленко О.В., Тагірбеков К.Р., Тавас А.М., Мазурина Т.Ю., Кузнецова Л.В., Коваленко В.В., Зверяков М.І. та інших.

Метою даної дипломної роботи є обґрунтування теоретичних підходів та розроблені практичних рекомендацій щодо управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Досягнення поставленої мети зумовлено визначенням та виконанням таких завдань :

- визначити сутність поняття проблемна заборгованість позичальника-фізичної особи;
- визначити чинники виникнення проблемної заборгованості позичальника-фізичної особи;
- дослідити методи управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб як складових системи захисту від кредитного ризику ;
- проаналізувати сучасний стан і основні проблеми банківського споживчого кредитування в Україні;
- оцінити рівень проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб в кредитному портфелі ПАТ АБ «Південний»;
- проаналізувати чинники впливу на рівень проблемної заборгованості ПАТ АБ «Південний»;
- дослідити зарубіжний досвід щодо управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб;
- надати рекомендації щодо удосконалення процесу управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Об'єктом дослідження є проблемна заборгованість позичальників-фізичних осіб.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися загально наукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний; порівняльний та статистично-економічний, графічний та табличний системний підхід – для обґрунтування висновків і пропозицій щодо підвищення ефективності управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб

Інформаційну основу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми розгляду поняття проблемної заборгованості позичальника-фізичної особи, нормативно-законодавчі документи, які діють в Україні, а також данні звітності банківських установ, звіти та аналітичні матеріалу НБУ тощо.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) . Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Основний зміст викладено на 87 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 24 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування депозитної політики банків» було визначено, що не існує ані єдиного наукового підходу до визначення цього терміну, ані зазначеного його законодавчо. Тому, ми будемо вважати, що «проблемна заборгованість - та, за якою своєчасно не проведено один чи кілька платежів, або виникли обставини, що викликають сумніви стосовно своєчасного та повного повернення наданого кредиту через фінансову нестійкість позичальника, недостатню забезпеченість чи незабезпеченість кредиту або з інших причин, що впливають на можливість неповернення кредиту та відсотків за його користування позичальником.

Крім того було проведено порівняльний аналіз підходів до визначення терміну «проблемного кредиту» серед вітчизняних науковців та міжнародних регулюючих організацій.

Нами було розглянуто основні групи чинників, які мають вплив на рівень проблемної заборгованості. Серед яких можна виокремити: макроекономічні чинники; чинники, що залежать від діяльності банківських установ; чинники, що залежать від позичальника. Було визначено чинники, які можна віднести до кожної з груп та рівень їх впливу на зміну обсягів проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб. Серед таких факторів: фінансово-економічна криза, девальвація національної валюти, морально-етичні аспекти як працівника банку, так і позичальника, процедура укладання та супроводження кредитної угоди тощо.

Було виявлено та проаналізовано такі методи управління проблемною заборгованістю та мінімізації кредитного ризику, як: відчуження закладеного майна (конфіскація та реалізація забезпечення); використання послуг

фінансових посередників: страховиків, колекторів; реструктурування позичок та інших боргових угод (реабілітація); ліквідація .

У другому розділі «Аналіз рівня проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб» були проаналізовані чинники та причини виникнення проблемних кредитів, розглянуто їх динаміку та рівень впливу на обсяги проблемних кредитів в банківських системах.

Визначено обсяги кредитування фізичних осіб станом на 2018 р. та визначено, що більше 50% виданих банківськими установами є проблемними кредитами, крім того більшу частку проблемних кредитів займають кредити видані в дол. США.

Проаналізовано кредитний портфель ПАТ АБ «Південний» з огляду на структуру, склад та якість кредитного портфелю. Згідно цього аналізу було визначено, що ПАТ АБ «Південний» спеціалізується на наданні кредитних послуг юридичним особам, але при цьому, обсяг кредитного портфелю фізичних осіб в абсолютному значенні має тенденцію до зростання, що свідчить про постійне залучення нових клієнтів та вдосконалення лінійки кредитних продуктів окремо та кредитної політики банку загалом.

Відповідно до розглянутої кредитної політики ПАТ АБ «Південний» визначено основну мету проведення операцій з кредитування є створення сприятливих умов для розвитку економіки України, підвищення ефективного розміщення кредитних ресурсів з одержанням максимального прибутку.

У третьому розділі «Рекомендації щодо вдосконалення проблемної заборгованості-позичальників фізичних осіб» було визначено, що в міжнародному досвіді також загострено питання управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб. Закордонні банківські системи визначають необхідність попередження виникнення проблемної заборгованості на етапі прийняття рішення про укладення кредитної угоди – на етапі оцінки кредитоспроможності позичальник-фізичної особи. Адже, вважається, що якісна попередня оцінка ризиків та кредитоспроможності позичальника-фізичної особи попередить кредитний ризик у частині проблемної заборгованості.

Були розглянуто та порівняно методи мінімізації збитків від неякісних позичок у розрізі країн, серед яких досвід праці колекторських компаній США та країн Європи. А також, визначено досвід закордонних банківських систем щодо створення спеціальних структур та корпорацій з управління проблемно заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Були сформульовані основні проблеми, як виникають у процесі управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб. Основною серед яких є відсутність єдиних законодавчо визначених правил та процедур такого управління.

На основі проаналізованих даних визначено рекомендації щодо вдосконалення процесу управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб на кожному рівні організаційної структури банку: від стратегічного до оперативного рівня. Запропоновано перелік методів та інструментів, які можуть бути використані на кожному

організаційному рівні та етапі управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні методичних підходів щодо управління комерційними банками проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб і пропозиції щодо удосконалення процесу управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб.

За результатами виконаної магістерської дипломної роботи зроблено такі висновки:

На основі аналізу теоретичних напрацювань поглиблено розуміння сутності поняття «проблемна заборгованість», що запропоновано визначити як кредити, за якими своєчасно не проведено один чи декілька платежів, суттєво знизилась ринкова вартість забезпечення та виникли обставини, які викликають сумніви щодо повернення позики.

Визначено декі недоліки такого трактування терміну, а саме: банківські установи не показують реальні обсяги проблемних кредитів, а також – відмінність критеріїв погіршення фінансового стану позичальника.

Обґрунтовано необхідність проведення процесу управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб, що сприяє зниженню кредитного ризику та погашенню проблемних боргів.

Для ефективного проведення процесу управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб були визначені чинники впливу на рівень проблемної заборгованості. Такі чинники були класифіковані, як керовані та некеровані. До керованих автором віднесено ті, на які банківська установа має можливість впливу –наприклад, кредитна політика, компетентність працівників кредитного відділу, низький рівень кредитного моніторингу. В свою чергу, до некерованих віднесено ті, на які не має можливості вплинути ані банківська установа, ані позичальник – політична та військова нестабільність, економічний спад, зміни рівня інфляції та безробіття тощо.

Автором розглянуто наукові підходи щодо методів мінімізації збитків від некисних позичок, серед яких: відчуження закладеного майна, використання послуг фінансових посередників, реструктурування та ліквідація позичок. А також, визначено чітку організаційну структуру з ефективного управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб. Така організаційна структура складається з трьох рівнів: стратегічного, тактичного та оперативного.

Аналіз тенденцій кредитної діяльності банківської системи України виявив, що протягом останніх років, кредитна діяльність банків має тенденцію до зниження, тобто кредитний портфель банків зменшується кожного року, що свідчить про низьку ділову активність економічних суб'єктів та недосконалу кредитну політику банків, а також про збільшення

обсягів проблемних заборгованостей в кредитних портфелях комерційних банків.

За результатами проведеного аналізу якості кредитного портфелю ПАТ АБ «Південний» було виявлено, що в останні роки банк переорієнтувався з обслуговування юридичних осіб і направляє сили на обслуговування фізичних осіб – розробляє нові кредитні продукти та покращує кредитну політику загалом.

Була побудовано кореляційно-регресійна модель впливу чинників на рівень проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб ПАТ АБ «Південний». На основі цієї моделі було визначено прямий зв'язок між зміною рівня проблемної заборгованості позичальників- фізичних осіб та змін валютного курсу дол. США до національної гривні.

У роботі проаналізовано міжнародний досвід з управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб. Визначено, що для ефективного процесу управління проблемною заборгованістю позичальників фізичних осіб на кожному етапі кредитного процесу. По-перше, попередня якісна оцінка ризиків через призму оцінку кредитоспроможності позичальника-фізичної особи є плацом для зниження ймовірності виникнення прострочених платежів по кредитній угоді взагалі. А крім того, на кожному етапі життєвого циклу кредитного процесу використовувати необхідні методи управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Розглянуто позитивний досвід Сполучених штатів Америки та Великобританії щодо діяльності колекторських компаній у процесі управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб. А також, визначено досвід закордонних банківських систем щодо створення спеціальних структур та корпорацій з управління проблемно заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Розглянуто основні проблеми, які перешкоджають проведенню ефективного проведення процесу управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб. Основною серед яких є відсутність єдиних законодавчо визначених правил та процедур такого управління.

Обґрунтовано необхідність запровадження модернізованих та адаптованих до сучасних соціально-економічних умов систем з управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб на кожному рівні організаційної структури банку: від стратегічного до оперативного рівня. З

Запропоновано перелік методів та інструментів, які можуть бути використані на кожному організаційному рівні та етапі управління проблемної заборгованості позичальників-фізичних осіб.

Підвищення якості кредитних портфелів комерційних банків не можливо без попереднього перегляду самого кредитного процесу та моніторингу кредитної угоди. Необхідне вдосконалення та виявлення нових методів та інструментів з управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

АНОТАЦІЯ

Григоренко Ю.В. «Управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування *«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»* – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2018.

У роботі узагальнюються проблеми управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб комерційними банками. Визначаються основні чинники впливу на рівень такої проблемної заборгованості, серед яких, керовані – такі, як кредитна політика, кваліфікаційний рівень робітників комерційного банку, та не керованих – соціально-економічний та військово-політичний стан в країні. Наведено основні методи управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб: ліквідація, реструктуризація та залучення інших фінансових організацій. На базі аналізу міжнародного досвіду наведені рекомендації щодо удосконалення процесу управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб в українських комерційних банках.

Під час дослідження використовувалися наступні загальнонаукові методи: узагальнення та систематизація; порівняння; системного аналізу та методикої оцінки фінансового стану банку.

Ключові слова: кредитна політика, проблемна заборгованість, чинники, управління, контроль.

ANNOTATION

Grigorenko U.V. « Management of problem debt».

Qualifying academic paper for the Master degree in Specialty "072" Finance, Banking and Insurance "according to the Master degree curriculum professional field "Managing the activities of banks at the financial market".Odessa National University of Economics – Odesa, 2018.

The paper summarizes the problems of reviewing the the problems of management of problem debts of individuals by commercial banks. The author identified the factors influencing the level of problem debts: credit policy and qualification level of bank and employees socio-economic and military-political situation in the country. The paper presents the main methods of managing troubled debt-borrowers of individuals: liquidation, restructuring and attracting other financial organizations. Based on the analysis of international experience, the author made recommendations on how to improve the management of problem debt.

In the process of the research, the following methods were used: generalization and systematization; comparison; systematical analysis and methods of monitoring the bank financial condition.

Key words: credit policy, problem debts, factors, management, control,.